

I S T O R I E

Thierry Wolton (n. 1951) este jurnalist, scriitor și istoric, profesor la École Supérieure de Commerce din Paris. E preocupat în mod special de istoria regimurilor comuniste, de Războiul Rece și de influența sovietică în Occident. A publicat, printre altele: *Vivre à l'Est* (1977), *L'Occident des dissidents* (în colaborare cu Christian Jelen, 1979), *Culture et pouvoir communiste* (în colaborare cu Natașa Diujeva, 1979), *Le KGB en France* (1986; trad. rom. *KGB-ul în Franța*, Humanitas, 1992), *Silence, on tue* (în colaborare cu André Glucksmann, 1986), *Les Visiteurs de l'ombre* (în colaborare cu Marcel Chalet, 1990), *Le Grand Recrutement* (1993), *La France sous influence: Paris–Moscou, 30 ans de relations secrètes* (1997), *L'Histoire interdite* (1998), *Rouge-brun: Le Mal du siècle* (1999; trad. rom. *Roșu-brun: Răul secolului*, Fundația Academia Civică, 2001), *Le Grand bluff chinois: Comment Pékin nous vend sa „révolution“ capitaliste* (2007), *Le KGB au pouvoir: Le système Poutine* (2008; trad. rom. *KGB-ul la putere: Sistemul Putin*, Humanitas, 2008, reed. 2014, 2022), *Une histoire mondiale du communisme: Essai d'investigation historique*, vol. 1–3 (2015–2017; trad. rom. *O istorie mondială a comunismului*, Humanitas, 2018–2020), *Le Négationnisme de gauche*, Grasset, 2019 (trad. rom. *Negaționismul de stânga*, Humanitas, 2020), *Penser le communisme*, Grasset, 2021 (trad. rom. *Reflecții despre comunism*, Humanitas, 2022).

THIERRY WOLTON

**NOILE DRUMURI ALE
SERVITUȚII
NOASTRE**

**ALIENARE,
UNIFORMIZARE,
SUPUNERE**

Traducere din franceză
de Adina Cobuz

 **HUMANITAS
BUCUREȘTI**

*Pentru cei trei copii ai mei,
temeiul absolut*

CUPRINS

<i>Mărturisire</i>	9
<i>Alienare</i>	13
<i>Uniformizare</i>	41
<i>Supunere</i>	67
<i>Noua noastră lume</i>	111
<i>Frica de libertate</i>	141
<i>Bibliografie selectivă</i>	161

MĂRTURISIRE

Acum mai bine de zece ani, stăteam de vorbă cu fiul unui prieten și, aflând el că nu am telefon mobil, a făcut exasperat: „Dar cum poți trăi așa?!“

Nu mi-am luat telefon mobil nici până în ziua de azi, și iată că n-am murit.

Mai trebuie spus că nu am cont pe nici o rețea de socializare, nu folosesc aplicații de mesagerie, iar jocurilor video le-am dedicat treizeci de minute în toată viața, numai ca să le fac pe plac copiilor mei.

În plus, rețelele de streaming îmi sunt complet străine, nu mă uit la seriale, care sunt prea cronofage pentru gustul meu.

În apărarea mea pot spune că am un calculator de pe vremea străvechiului Macintosh 512K, pe care lucrez zi de zi, că am acasă internet prin cablu, că folosesc e-mailul și scriu cam două mesaje pe oră, că urmăresc știrile și navighez online pe vreo douăzeci de site-uri zilnic și că internetul a devenit un instrument indispensabil pe parcursul cercetărilor mele, sursă de informații pentru care am o mare admirație și recunoștință.

Împărțit cum sunt între lumea reală și cea virtuală, mă simt ca un antropolog care, deși aparține speciei umane, este totuși îndeajuns de detașat încât să studieze obiceiurile semenilor săi. Probabil pentru că m-am lăsat prea

puțin cucerit de noile tehnologii, izbutesc să le percep într-un mod mai obiectiv decât mulți dintre contemporanii mei, care uneori se lasă complet acaparați de ele.

La fel ca toți ceilalți, și eu mă bucur că frontierele cunoașterii au fost împinse tot mai departe datorită internetului. La fel ca toată lumea, și eu salut faptul că putem comunica acum instantaneu și fără opreliști. Și eu, ca atâția alții, sunt un susținător al nenumăratelor modalități în care noile tehnologii ne simplifică și ne ușurează viața. Mă bucur, împreună cu restul lumii, atunci când mai-marii zilei sunt siliți, sub presiunea internauților, să dea socoteală pentru faptele lor. Și, la fel ca toți ceilalți, îi admir pe cei ce se împotrivesc forțelor răului și care reușesc, ici și colo, să doboare zidurile cetăților autoritare sunând din trâmbițele internetului.

Pe de altă parte, îi compătinesc pe anonimii așa-zis curajoși care poluează rețelele de socializare cu ura lor. Mă înfurie efectul de turmă pe care practica internetului îl amplifică, prin intermediul unor algoritmi asupra cărora nu avem deloc control. Mă întristează să constat că, departe de a-și deschide mintea, cea mai mare parte a internauților se pun la adăpostul propriilor certitudini și ajung să se încaiere, abrutizați de-atâta suficiență.

Mă amuză să observ – dar câteodată mă și întristează – comportamentele induse de folosirea instrumentelor digitale: părinții nu mai vorbesc cu copiii lor decât prin intermediul ecranului; în mijloacele de transport în comun, toată lumea stă cu ochii ațintiți în telefonul mobil; pietonii se ciocnesc de mine pe trotuar, absorbiți cum sunt de ecran; oamenii nu mai ies la plimbare decât cu GPS-ul; întâlnirile de orice fel nu mai pot fi concepute în afara rețelelor virtuale.

Dincolo de aceste aspecte mundane, mă îngrijorează modalitățile de control pe care tehnologiile digitale le pun la dispoziția autorităților publice sau private, după bunul lor plac; deplâng pierderea libertăților individuale la care au dus aceste tehnologii la scară mondială; mi se pare de coșmar această ordine universală care se profilează la orizont și în care n-o să mai poți face nici o mișcare, cât de mică, fără să afle toți ceilalți, în vreme ce în lumea virtuală alternativă „poporul“ se va amuza; și eu mă număr printre cei care se tem ca nu cumva mașinile să devină din ce în ce mai inteligente, până într-acolo încât, ajungând prea inteligente, să ne amenințe ca specie.

Nu stă în intenția mea aici nici să denigrez, nici să acuz sau să demoralizez. Că lucrurile stau așa cum le-am descris este evident pentru oricine, cu condiția să privească puțin din afară și să vadă ce impact au asupra noastră noile tehnologii. Nu se pune problema aici de a discredita o revoluție tehnologică la fel de importantă precum a fost revoluția industrială în istoria omenirii. Nici nu e cazul să ne opunem progresului tehnologic, manifestare a geniului uman, care ne-a îmbunătățit modul de trai.

Scopul cărții de față este altul: după ce am studiat vreme îndelungată istoria secolului trecut, marcată de apariția unor regimuri totalitare care au fost rodul, printre altele, al progresului, al unei voințe etatiste și al unei pasivități generale, după ce am văzut nemijlocit ce s-a ales de popoarele care au trecut printr-un asemenea sistem, după ce mi-am dat seama ce reprezintă libertatea pentru cei care au fost lipsiți de ea, am ajuns la concluzia că drumul pe care am pornit duce înspre o servitute de o eficiență și o amplitudine nemaivăzute până acum.

Omul s-a mai lăsat pradă de-a lungul vremii de nenumărate ori unei servituți adesea voluntare, din comoditate, câteodată din lașitate, dar cea de acum se dovedește a fi de o amploare fără precedent, întrucât instrumentele utilizate pentru a se impune acoperă toate planurile existenței noastre, de la cel personal și familial până la cel politic, economic, social, cultural, atingând chiar și sfera securității și a sănătății. De aici paradoxul în care trăim: tehnologia deschide calea înspre libertate pentru țările în care libertatea e îngrădită, în vreme ce, în țările care se bucură de libertate, tehnologia devine un inegalabil instrument de control.

Ar fi simplist să punem aceste reflecții pe seama amărăciunii unui bătrânel pornit să ponegrească lumea din jur, despre care nu știe cum va evolua. Mai mult decât o dare de seamă asupra stării de fapt actuale, această carte este concepută ca un avertisment plin de îngrijorare cu privire la primejdiile ce ne pândesc deja, dar pe care încă putem să le ținem sub control, preîntâmpinând chiar posibilul deznodământ. „Nimeni nu cunoaște viitorul omenirii, deoarece omenirea încă și-l scrie“, cum bine zicea Henri Bergson.

ALIENARE

„În proporție directă cu *creșterea valorii* lumii lucrurilor crește *deprecierea* lumii oamenilor.“

— Karl Marx

„Societatea actuală nu oferă alte mijloace de acțiune decât mașinile care strivesc spiritul uman.“ — Simone Weil

„Pentru că am fost mai întâi copii înainte să fim oameni, e în ordine că nu începem prin a chestiona lucrul complet despuiți, ci, dimpotrivă, că ne înfățișăm lucrului deja înzestrați cu semne – s-ar spune, aproape înarmați cu semne.“ — Alain

Care sunt, mai precis, cifrele despre care vorbim?

Vorbim aici despre cei 5,3 miliarde de utilizatori ai internetului.

70% dintre locuitorii planetei dețin un telefon mobil; în rândul francezilor, 84% dintre cei cu vârsta peste 12 ani și 99% dintre cei cu vârste între 12 și 29 de ani.

43% dintre copiii francezi sub 2 ani navighează online.

60% din populația mondială e activă pe rețelele de socializare.

Oamenii petrec online în medie 7 ore și 32 de minute zilnic.

Omul obișnuit intră pe telefonul mobil la fiecare 4 minute.

Își dedică în medie 9 ore pe săptămână jocurilor video.

Pe parcursul întregii vieți va fi petrecut 34 de ani în fața unui ecran, adică 60% din tot timpul său liber.

Zi de zi, pe mapamond sunt trimise 347 de miliarde de e-mailuri.

Zi de zi, pe mapamond oamenii fac schimb de emoji-uri – 5 miliarde în total.

Sunt lansate pe Google 3,5 miliarde de căutări zilnic.

În decurs de un an, pe planetă se fac mii de miliarde de fotografii și selfie-uri cu telefonul mobil.

În decurs de o zi, pe YouTube se vizionează un miliard de ore de videoclipuri.

Și așa mai departe.

Cifrele de mai sus sunt orientative, ele cresc fără întrerupere, de la o zi la alta. Transpare din aceste cifre impactul imens pe care îl au noile tehnologii asupra existenței noastre, impact despre care avem cunoștință: 72% dintre francezi sunt de părere că starea de sănătate li s-ar îmbunătăți dacă și-ar dedica mai puțin timp noilor tehnologii. Să fie, așadar, abuzul de internet într-atât de periculos încât să dea dependență? Altfel spus, oamenii simt pornirea irepresibilă și repetată de a intra online în ciuda eforturilor lor de a rezista – așa cum e definit cuvântul *addiction* pe Wikipedia, un site cu 500 de milioane de căutări pe lună?

În latină, termenul *addictionem* se referea la sclavii care nu aveau nume de familie, ci „li se spunea după“ (*ad-dicere*) numele stăpânului lor. Mai târziu, sub denumirea *addictus* se desemna datornicul care îi recunoștea creditorului dreptul de a-l „lua în stăpânire“ și de a-i exploata munca până la stingerea datoriei. Pe filieră englezească s-a impus termenul „adicție“, care desemnează starea de dependență a organismului față de o substanță nocivă. Dependența evocă ideea de înrobire și servitute. Adicția trimite la atracția de nestăvilit față de plăceri, față de pornirile despre care știm că sunt primejdioase pentru noi, dar pentru a cărei satisfacere suntem dispuși să trecem cu vederea caracterul nociv, chiar cu riscul de a ne pierde libertatea de acțiune și de a ne distruge sănătatea.

Pentru Federația Franceză a Telecomunicațiilor, o asociație nonprofit ce reunește operatorii de telecomunicații din Franța, a vorbi despre dependența de noile tehnologii